

Tanım ve Tarihçe

Bendir ile ilgili ilk olarak yapmış olduğum kaynak taramasında tahmin ettiğim gibi internet üzerinden pek bir bilgiye sahip olamadım. Genelde bendir için yazılan bir kaç cümle harici yeterli derecede açıklayıcı bilgi yoktu. Bunun üzerine araştırmamı ansiklopedi üzerinden devam ettirmeye başladım. Ana Britannica ve Meydan Larousse Ansiklopedilerinde ayrıca müzik ansiklopedilerinde bendir için çok geniş bilgi olmasa da vurmali çalgılarda yeterli bilgiyi buldum ve size bu kaynaklardan iletmeye çalıştım.

“Vurmali çalgılar vurularak ses çıkartan çalgılardır. Müzik aletlerinin en eskilerinden olan vurmali çalgılar başlıca iki gruba ayrılır. Bunlardan biri doğrudan çalgının kendi titreşmesiyle ses çıkaran (örn.çan, zil, kastanyet vb.), öbürü de üzerine gerili bir malzemenin titreşmesiyle ses veren (örn.davul) çalgılardır.”(AnaBritannica Ansiklopedisi,1986 ,70)

“Bir cismin diğere vurulması sürtülmesi yada benzeri hareketlerle ses veren (davul, timpani, trampet, darbuka, def, çan, zil, gong, ksilofon, marimba, üçgen tahta blok vibrafon, kastanyet, kamçı gibi aletler yanında santur, dulcimer ve hatta piyano, klavsen, çelesta da vurmali çalgı sayılır. Bunlar da belirli ses perdesi olup olmayanlar, yani, tını yada gürültü (ses çıkaranlar olarak 2 sınıfa ayrılabilir: örn: büyük davul, tam-tam (gong), zil, kastanyet üçgen gibi vurma çalgıların belirgin ses perdesi yoktur. Yalnızca vurma çalgılar için de eserler yazılmıştır.” (Vural; 2005,743)

“Telliler ve havalılar dışında kalan çalgıların genel adıdır. İdyofonlar ve membranofonlar olarak ikiye ayrılır. Genellikle metalden ve sert ağaçtan yapılan İdyofonlar doğrudan çalgının kendi titreşimiyle ses verirler. İdyofonların içinde birbirine sürtünerek, çevirerek, sallayarak ses verenler olduğu halde ‘vurmalı’ kapsamına girerler. Membranofonlar ise üzerine gerili deri ve benzeri malzemeye vurulduğunda ses veren çalgılardır. Vurmalı çalgıların orkestradaki temel işlevi, müziğin armonik ve melodik yapısıyla uyumlu ritim tutmaktadır. Caz ve pop müziğinde, vurmalı çalgılar için genellikle ,davullar terimi kullanılır.”(Aktüze;2003,661)

“Orkestrada bir vurgu belirtmek, bir ritmin altını çizmek veya renk efeleri katmakla görevli vurma sesli çalgıların tümü vurmalı çalgılardır.”(Meydan Larousse Ansiklopedisi 1973,639.)

“Vurmalı çalgıların her iki türünde öncelikle ritmi belirlemeye yarar. Ama akort edilen vurmalı çalgılar melodi çalgısı olarak da kullanılabilir.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986,70)

“Romantik müzikçilerin tasvir niyetleri, resim yönünden araştırmaları, bunları sürdüren çağda müzikçiler ve caz müziğinin gördüğü ilgi vurmalı çalgıların önemini arttırdı. Vurmalı çalgılar tek ve belirli olmayan ses verenler (trampet, dümbelek, davul, gonk, üçgen, kastanyet, kaynana zırlıtısı, kamçı v.b.) ve belirli ses çıkaranlar (kariyon, çelesta, vinrafon, çanlar, ksilafon) olarak sınıflamak gerekir.” (Meydan Larousse Ansiklopedisi 1973, 639.)

“Paleotik Çağda insanlar gürültü çıkaran aletler kullanmaya başladı. Üstüne çomak sürtülen çentikli kemikler boş yada çakıltaşı doldurulmuş sukabakları, deniz kabukları, üstüne tohumlar ya da dişler bağlanmış iplerden oluşan kaynana zırlıtları ilk diyofonlardı. Bir başka ilkel çalgı da yarık davuldu. Boyuna yarılp bir çukurun üstüne yatırılan içi boş bir ağaç kütüğüyle yapılan bu davul, ayakla yada sopalar vurularak çalınırdı.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986,70)

“İlk Yunan idyofonları kestaneye benzeyen krotola ve zilin ilk biçimi olan kymbala’ydı. Antik Çağda korobaşının tempo tutmakta kullandığı tahta sandallara Roma’da scabellum, Yunanistan’da kroupalon adı verilirdi. Dionysos kültüründe kadınların kullandığı krolata ve zillerin dinsel olduğu kadar dindışı işlevleride vardı.Hristiyanlar dinsel törenlerde çeşitli çarpate ve ziller kullandılar. Ortaçağda çok yaygın olan ve cymbala denen, çan takımı Avrupa’ya belkide Bizans’tan gelmişti.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986, 70)

“Rönesans’ta çalgı müziğine verilern önemin artması idyofonları da etkiledi. Bu çalgılar artık yalnızca şarkı yada danslara eşlik etmek için kullanılmıyordu. İdyfonların melodi olanağından da yararlanmaya başladı. 16. Yüzyılda kariyon bir klavye aracılığıyla çalınabilir hale gelmiş ve melodik işlevi artmıştı. Avrupa’ya, Endonezya yoluyla ulaşan ksilefon, akordklu tahta çubuklardan oluşuyor ve tokmaklarla vurularak çalınıyordu.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986, 70)

“Zil, kastanyet, üçgen gibi çalgılar Rönesans’ta gözden düştüyse de, 18. yüzyıl sonlarında Türk mehter müziğinden esinlenerek yapılan “Türk Müziği”nin yaygınlaşmasıyla birlikte yendiden kullanılmaya başladı. Bunlar özellikle operalarda ve askeri müzikte yöresel bir renk sağlıyordu.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986 ,70)

“18. yüzyıl başlarında kariyondan gelişen bir çalgı olan Glockenspiel önem kazandı. Bu çalgıda çanların yerini metak çubuklar almıştı. Bunun taşınabilen bir türü olan çan lir, askeri bandolarda kullanıldı. Glockenspiel’in klavyeli modern bir biçimi olan çelesta 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıktı. Gene aynı dönemde geliştirilen ve günümüzde orkestralarda çok kullanılan bir vurmali çalgı da boruçan oldu.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986, 70)

“Daha az yaygın olan bir idyofon da Çinlilerin gonguydu. Gong döveme tunçtan yapılmış, ses perdesi kesin olmayan bir diskti. Çeşitli büyüklüklerde oluyor ve çekiçle çalınıyordu. Gong, Avrupa’ya Fransız Devrimi sırasında getirildi ve daha çok sahne müziğinde kullanıldı. Daha az yaygın olan cam armonikası içi su dolu bir dizi cam bardağın ağzına ıslak parmakların sürülmesiyle çalınan verillon’dan doğdu. Ama duyarlı parmak uçlarının cama sürülmesinin şiddetli sinir bozukluklarına yol açtığı saptanınca cam armonikasıdan vazgeçildi.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986, 70)

“Cam armonikasının dışındaki idyafonların çoğu günümüz orkestralarında da kullanılmaktadır. Ksilofon ve akrabalrı olan marimbayla, vibrafon caz müzikçiler arasında çok yaygındır.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986,70)

“Membranofonlar da tarih içinde idyofonlarınkine koşut bir gelişme süreci geçirdi. İlk davullar elle sonraları da sopayla çalınırdı. Bu değişme, aşağı yukarı, davulda yılan ya da kertenkele dersinin yerine büyük baş hayvan derilerinin kullanılmasıyla birlikte oldu. Silindir biçimli davullar önceleri içi boş ağaç gövdelerinin ucuna deri gerilerek yapılırdı. Daha sonra su kabağından, toprak kaselerden ya da tahtadan yapılan küçük ve taşınabilir davullar gelişti. İlk davulların başka bir türü de bir ya da iki ucuna deri gerilmiş kasnak davullardı. Eski Yunan tympanon’u bu tür bir davuldu.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986 ,70)

“Ortaçağ başlarında Batı Avrupa’da davul çok kullanılan bir çalgı değildi. 12. yüzyılda, iki yüzlü küçük bir davul olan ve sol kola bağlanarak çalınan tabor ortaya çıktı. Dönemin başka çalgıları hep çift olarak kullanılan naker ve kasnağına ziller bağlanmış tek yüzlü defti. Bunlar genellikle tempo tutmak, şarkıya ve dansa eşlik etmek amacıyla kullanılırdı.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986 ,70)

“15. yüzyılın ortalarında üstüne sığır derisi gerilmiş bi bakır kazandan oluşan timbal artık gelişmiş bulunuyor, askeri törenlerde trompetle birlikte kullanılıyordu. Tabor da kirşli davula dönüştü ve askeri müzikte yerini aldı. 17. yüzıl başlarında orkestralarda iki timbal kullanılmaya başlandı.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986,70)

“20. yüzyılda Batı Müziğindeki en çarpıcı değişiklik bütün vurmali çalgı türlerine çok daha fazla yer verilmesidir. Eskiden ritmik atılım sağlamak amacıyla yararlanılan bu çalgılar bu gün son derece çeşitli ses renkleri ya da tınları için kullanılmaktadır. Batılı besteciler Doęu Müziğine duydukları hayranlıkla Asya ve Afrika vurmali çalgılarına yönelmişlerdir. Latin Amerika'nın etkisinde marimba ve bongo kullanılmasında görülür. Bir çok avant-garde besteci de belli bir çalgıdan değişik tınlar elde etmek için örenğın bir zilin kenarına yay ya da testereye vurma gibi denemelere girişmektedir.” (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986,70)

Bendir: Bender olarak da bilinir, klasik Türk müziğinde kullanılan zilsiz büyük tel Nakkare ya da kudümle birlikte Türk müziğinin başlıca ritim çalgısıdır. Dinsel müzikte de kullanılmıştır. Çapının daha geniş olması dışında teften bir farkı da, derisinin iç yüzüne boydan boya tam ortadan geçen bir demet ipek ya da ince bir kiriş gerilmesidir. Bu, çalgının aşırı ses vermesini önlediği gibi, eş zamanlı olarak iki değişik tını çıkmasını da sağlar. (AnaBritannica Ansiklopedisi,1986, 558)

Klasik Türk müziği fasıl topluluklarında usul vurmak için kullanılan dilsiz tef. Çapı teften daha büyüktür yumuşak ve birbiriyle uyumlu çift tını elde etmek için ara yüzüne deriyi ortadan ikiye bölecek biçimde kiriş yada ibrişim gerilir.(Vural; 2005,97)

Bu çalışmanın ileriki bölümlerinde de müziğın ritmini oluşturan, halk tarafından pek bilinmeyen bir vurmali çalgı olan bendirin yapım aşamalarını göreceksiniz.